

Electoral Procedure in Belarus

■ SVIATLANA ŁAKOTKA

Sviatlana Łakotka — Bachelor of Law, student of the Faculty of Law of Belarusian State University and philosophy department of Bielaruski Kalehijum. She does her internship at the Constitutional Court of the Republic of Belarus.

The electoral procedure can be defined as the legally regulated activity of individuals, institutions, organizations and groups for preparing and holding elections to state and local government bodies. In Belarus the citizens elect the deputies of the Chamber of the Representatives and local Councils of Deputies, as well as the President of the Republic. Majority system is established. According to the Constitution (articles 65-68), the suffrage is universal, free, equal and direct via secret ballot. The elections are organized by a standing body — the Central Commission on Elections and Republican Referendums, which is formed on a par: six members are appointed by the President; the equal number is elected by Council of the Republic. The head of the Commission is appointed by the President by approbation of the Council of the Republic.

Elections to all the three Belarusian elected bodies (namely, the Parliament, the local Council of Deputies and the President) have common, as well as specific, features. Let us take up the topical issue of the order of Presidential elections to be conducted on March 19, 2006.

Following are the documents constituting the legal basis for the elections of the President of the Republic of Belarus: the Constitution of the Republic of Belarus (art. 80-82, Chapter 3 "The President of the Republic of Belarus"), the Electoral Code¹ (EC), the law "On the Central Committee of the Republic of Belarus on elections and conducting republican referendums" (CEC), the Regulation of the Council of Ministers of April 4, 2001 № 457 on the adoption of an income and property statement form and the Regulation of the Chamber of Representatives of December 19, 2005 "On calling an election of the President of the Republic of Belarus". Among the statutory acts of the electoral legislation are CEC regulations, namely the Regulation of December 27, 2005 № 50 "On the sample of a ballot box for 2006 Presidential elections", the Regulation of December 27, 2005 № 49 "On the seals of territorial and district committees for 2006 Presidential elections", the Regulation of December 27, 2005 № 47 "On the Supervisory Council for the control over the electioneering in mass media", the Regulation of December 16, 2005 № 37 "On the implementation of art. 13 part 3 of the Electoral Code during the preparation for and the conduction of the Presidential Elections of 2006", the Regulation of December 16, 2005 № 36 "On the exposition of applying the provisions of article 61 of the Electoral Code, which stipulates for the procedure of collecting signatures for the persons recommended as candidates for 2006 Presidential elections", the Regulation of December 16, 2005 № 35 "On the exposition of applying article 35 part 2 of the Electoral Code, which stipulates for the procedure of nominating of the representatives for territorial committees for 2006 Presidential elections by political parties and other public organizations", the Regulation of December 16, 2005 № 34 "On the exposition of the provisions of part 2 article 61 of the Electoral Code, which stipulates for the procedure of providing the documents to register the initiative group for 2006 Presidential elections"². As it is seen here, the regulations of CEC play a significant role in the system of acts, regulating the sphere of electoral procedure.

The electoral procedure can be divided into several stages, each of them characterized by an appropriate legal basis, a settled term of conducting and distinct outcomes. The initial stage may be labeled as declaring elections. In the Republic of Belarus the right to call elections is vested in the Parliament, in particular, in the House of the Representatives, which adopts the corresponding Regulation not later than before the five months of the previous president's term end. The following stages of the electoral procedure (on the example of 2006 Presidential elections) are:

1. Nomination of representatives to the regional, Minsk city, district, town and city district election committees (Art.34 EC). Submission of the protocols of public congresses (conferences), sessions or citizens' applications about the nomination of representatives to the committees to the organs composing the committees should be made *at the latest 25 January 2005*.

¹ <http://www.rec.gov.by/>.

² Ад 21.02.1995 № 3602-XII (апошняя рэдакцыя 9.07.1999 г.).

Выбарчы працэс у Рэспубліцы Беларусь

■ СВЯТЛАНА ЛАКОТКА

Святлана Лакотка — бакалаўрка права, студэнтка аддзялення “Правазнаўства” юрыдычнага факультэту Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэту і аддзялення філасофіі Беларускага Калегіуму. Праходзіць практыку ў Канстытуцыйным Судзе Беларусі.

Выбарчы працэс можна вызначыць як адрэгуляваную законам дзейнасць індывідаў, органаў, арганізацый і груп па падрыхтоўцы і правядзенні выбараў у дзяржаўныя органы і органы мясцовага самакіравання. У Беларусі грамадзяне абіраюць дэпутатаў Палаты Прадстаўнікоў Нацыянальнага Сходу і мясцовых радаў дэпутатаў, а таксама Прэзідэнта. У нас дзейнічае мажарытарная сістэма абсалютнай большасці. Згодна з Канстытуцыяй (арт. 65—68), выбарчае права ўсеагульнае, свабоднае, роўнае і прамое пры тайным галасаванні. Арганізуе правядзенне выбараў стала дзейны орган — Цэнтральная камісія па выбарах і правядзенні рэспубліканскіх рэферэндумаў, якая фарміруецца на парытэтным падмурку: шэсць сябраў прызначаюцца Прэзідэнтам і шэсць абіраюцца Радай Рэспублікі. Старшыня Камісіі прызначаецца Прэзідэнтам са згоды рады Рэспублікі.

Выбарчы працэс ува ўсе тры выбарныя органы Беларусі (Парламент, мясцовыя Рады дэпутатаў, Прэзідэнта) маюць як агульныя, так і адметныя рысы. Зыходзячы з актуальнасці, разгледзім парадак выбараў Прэзідэнта Беларусі, што прызначаны на 19 сакавіка 2006 года.

Сёння праўнай асновай выбараў Прэзідэнта ў Беларусі ёсць: Канстытуцыя Беларусі (арт. 80—82, Глава 3 “Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь”), Выбарчы кодэкс¹ (далей — ВК), Закон “Аб Цэнтральнай камісіі Рэспублікі Беларусь па выбарах і правядзенні рэспубліканскіх рэферэндумаў” (далей — ЦВК), Пастанова Рады Міністраў ад 4 красавіка 2001 г. № 457 аб зацвярджэнні формы дэкларацыі аб даходзе і маёмасці, а таксама Пастанова Палаты Прадстаўнікоў ад 19 снежня 2005 г. “Аб прызначэнні выбараў Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь”. Да нарматыўных актаў выбарчага заканадаўства адносяцца пастановы ЦВК, а менавіта: Пастанова ад 27 снежня 2005 г. № 50 “Аб узоры скрыняў для галасавання пры правядзенні выбараў Прэзідэнта ў 2006 г.”, Пастанова ад 27 снежня 2005 г. № 49 “Аб пячатках тэрытарыяльных і ўчастковых камісій па выбарах Прэзідэнта ў 2006 г.”, Пастанова ад 27 снежня 2005 г. № 47 “Аб Назіральнай Радзе па кантролі за выкананнем парадку і правілаў правядзення перадвыбарнай агітацыі ў сродках масавай інфармацыі”, Пастанова ад 16 снежня 2005 г. № 37 “Аб парадку прымянення часткі трэцяй артыкула 13 Выбарчага кодэксу пры падрыхтоўцы і правядзенні выбараў Прэзідэнта ў 2006 г.”, Пастанова ад 16 снежня 2005 г. № 36 “Аб тлумачэнні прымянення палажэнняў артыкула 61 Выбарчага кодэксу, які прадугледжвае парадак збору подпісаў выбарцаў у падтрымку асоб, што прапануюцца для вылучэння кандыдатамі ў прэзідэнты ў 2006 г.”, Пастанова ад 16 снежня 2005 г. № 35 “Аб тлумачэнні прымянення палажэння часткі другой артыкула 35 Выбарчага кодэксу, што прадугледжвае парадак вылучэння палітычнымі партыямі, іншымі грамадскімі аб’яднаннямі прадстаўнікоў у тэрытарыяльныя камісіі па выбарах Прэзідэнта ў 2006 г.”, Пастанова ад 16 снежня 2005 г. № 34 “Аб тлумачэнні палажэння часткі другой артыкула 61 Выбарчага кодэксу, які прадугледжвае парадак пакладання дакументаў для рэгістрацыі ініцыятыўнай групы пры правядзенні выбараў Прэзідэнта ў 2006 годзе”². Як бачна, пастановы ЦВК займаюць значнае месца ў сістэме актаў, што рэгулююць сферу выбарчага працэсу.

Выбарчы працэс можна падзяліць на этапы, кожны з якіх мае адпаведны праўны падмурак, праводзіцца ў вызначаны тэрмін і мае пэўныя вынікі. Пачатковым этапам можна назваць абвясчэнне выбараў. У Беларусі правам прызначэння выбараў валодае Парламент, а менавіта Палата Прадстаўнікоў, якая зацвярджае аб гэтым Пастанову не пазней чым за пяць месяцаў да сканчэння тэрміну паўнамоцтваў папярэдняга Прэзідэнта. Наступнымі этапамі выбарчага працэсу (на прыкладзе выбараў Прэзідэнта Беларусі ў 2006 годзе) ёсць наступныя:

1. Вылучэнне прадстаўнікоў у склад абласных, Мінскай гарадской, раённых, гарадскіх (у гарадох раённага падпарадкавання), раённых у гарадах камісій (арт. 34 ВК). Пакладанне ў

1 Нацыянальны рэестр прававых актаў Рэспублікі Беларусь, 2000 г., № 25, 2/145; № 64, 2/181.

2 Афіцыйны сайт ЦВК <http://www.rec.gov.by/>

2. Composition of territorial committees (Art.27,34-37 EC) (no later than 80 days before the election day) — *at the latest 28 December 2005*. Regional and Miensk city committees are made up by the presidiums of regional Miensk city councils and special executive committees, while district, town and city district committees are established by the presidiums of district and city councils and special executive committees numbered 13.

3. Establishment of election precincts (Art.18) (no later than 2 months before the election day) — *at the latest 17 January 2006*. Election precincts are defined by special local executive commissions (district administrations) in co-ordination with respective territorial committees. Precincts may count from 20 to 3000 voters. Among regular places they can be established in sanatoriums, hospitals, military units. For those citizens being abroad precincts are established by the heads of respective diplomatic representation (consular offices).

4. Nomination of representatives to the divisional election committees (Art.35 EC). Submission of the protocols of public congresses (conferences), sessions or citizens' applications about the nomination of representatives to the divisional election committees to the organs composing the committees should be made *at the latest 29 January 2006*.

5. Establishment of divisional election committees. (Art.35 EC) (no later than 45 days prior to the election day) — *at the latest 1 February 2006*. Election committees are made up by the district, city executive committees (district administrations) and consist of 5-19 members.

6. Submission of the list of members of an initiative group to the Central committee. (Art.61 EC). An initiative group is created for the collection of voters' signatures to support a presidential contender. Together with the list of members should be submitted an application for the registration of an initiative group (no later than 85 days prior to the Election Day) — *at the latest 23 December 2005*. The number of members is not limited.

7. Registration of initiative groups (Art.61 EC) and distribution of certificates and subscription lists to the members of initiative groups — *within 5 days after the submission of an application for registration*.

8. Nomination to presidential contenders (Art.61 EC) (begins 80 days and finishes 50 days before the Election Day) — *from 29 December 2005 to 27 January 2006*.

According to the current legislation 100 thousand voters' signatures are needed to register a candidate for the presidency (Art.61 EC). Such practice is familiar to several European states. Thus, in Poland a candidate should collect the same 100 thousand voters' signatures, in Bulgaria — 15 thousand voters' signatures, and in France — 500 signatures of individuals possessing special elector mandates (not common voters), e.g. members of parliament or Paris city council. It is significant that in accordance with the Constitution and the law "On Presidential Elections in Belarus"³ of 1994 a candidate for the presidency could be nominated not solely by means of collecting 100 thousand voters' signatures but also by collecting at least 70 signatures of deputies of the Supreme Council (Art.5 of the law).

For a presidential contender the collection of signatures is a difficult stage, because the term is rather short — less than a month — and election agitation in the mean time is prohibited. Obviously, these legal norms are designed to ensure that only a well-known citizen who enjoys certain political authority can be nominated for presidency. However, the ban on agitation at this stage considerably hinders political career of a new figure and also creates a situation when voters would support the candidate if they got acquainted with his program but the latter is prohibited by the law.

9. Submission of subscription lists to district, town and city district committees (no later than 50 days before the Election Day) — *at the latest 27 January 2006*. At this stage the lists are verified. If more than 15% of the verified signatures are acknowledged invalid the Central Election Committee refuses to register the candidate and debars him/her from the next stage.

10. Submission of the documents required for registration to the Central Election Committee — *from 28 January to 11 February 2006*. To be registered as a candidate for the presidency one should submit to the Central Election Committee the following documents specified by the Art.68 p.4 EC: the protocols of regional and Miensk city election committees confirming the validity of no less than 100 thousand voters' signatures for the nomination of the candidate, the candidate's written statement confirming his will to be put to the vote, the candidate's biography and income and property statement in accordance with the form provided by the Council of Ministers.

11. Registration of the candidate for the presidency (begins 35 days and finishes 25 days before the Election Day) — *from 12 to 21 February 2006*. The law (Art.80 of the Constitution, Art.57 p.1

3 Рашэне Канстытуцыйнага суда ад 15.06.2001 г. N P-120/2001 "Аб праўнай пазіцыі Канстытуцыйнага суда адносна выкарыстання артыкула 80 Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь панятка "грамадзянін Рэспублікі Беларусь, які стала пражывае ў Рэспубліцы Беларусь": <http://www.rec.gov.by>

органы, што ствараюць камісіі, пратаколаў сходаў (канферэнцый), паседжанняў ці заяў грамадзян аб вылучэнні прадстаўнікоў у склад камісій — *не пазней 25 снежня 2005 г.*

2. Стварэнне тэрытарыяльных камісій (арт. 27, 34—37 ВК) (не пазней за 80 дзён да выбараў) — *не пазней 28 снежня 2005 г.* Абласныя і Мінская гарадская камісія ствараюцца прэзідыумамаі абласных, Мінскай гарадской радамаі дэпутатаў і адпаведнымі выканаўчымі камітэтамаі, а раённыя, гарадскія (у гарадох раённага падпарадкавання), раённыя ў гарадох камісіі ствараюцца прэзідыумамаі раённых, гарадскіх радаў дэпутатаў і адпаведнымі выканаўчымі камітэтамаі — у складзе 13 чалавек.

3. Стварэнне ўчасткаў для галасавання (арт. 18) (не пазней чым за 2 месяцы да выбараў) — *не пазней 17 студзеня 2005 г.* Участкі для галасавання ствараюцца адпаведнымі мясцовымі выканаўчымі камітэтамаі (раённымі адміністрацыямаі) пасля ўзгаднення з адпаведнымі тэрытарыяльнымі выбарчымі камісіямаі. Колькасць выбарцаў на ўчастку складае ад 20 да 3000 грамадзян. Участкі могуць стварацца і ў санаторыях, больніцах, ваенных частках. Для грамадзян, што знаходзяцца за мяжой, участкі для галасавання ствараюцца кіраўнікамаі дыпламатычных прадстаўніцтваў (консульскіх устаноў).

4. Вылучэнне прадстаўнікоў у склад участковых камісій (арт. 35 ВК). Пакладанне ў органы, што ствараюць камісіі, пратаколаў сходаў (канферэнцый), паседжанняў ці заяў грамадзян аб вылучэнні прадстаўнікоў у склад камісіі — *не пазней 29 студзеня 2006 г.*

5. Стварэнне ўчастковых камісій (арт. 35 ВК) (не пазней чым за 45 дзён да выбараў) — *не пазней 1 лютага 2006 г.* Участковыя камісіі ўтвараюцца раённымі, гарадскімаі выканаўчымі камітэтамаі (раённымі адміністрацыямаі) у складзе 5—19 сябраў.

6. Падача ў Цэнтральную камісію спісу сябраў ініцыятыўнай групы (арт. 61 ВК). Ініцыятыўная група ствараецца для збору подпісаў выбарцаў у падтрымку кандыдата ў прэзідэнты. У камісію падаецца спіс сябраў ініцыятыўнай групы разам з заявай аб рэгістрацыі групы (не пазней чым за 85 дзён да выбараў) — *не пазней 23 снежня 2005 г.* Колькасць сябраў ініцыятыўнай групы не абмежавана.

7. Рэгістрацыя ініцыятыўных груп (арт. 61 ВК) і выдача сябрам ініцыятыўных груп адпаведных пасведчанняў і падпісных лістоў — *у пэўдзённы тэрмін пасля падачы заявы аб рэгістрацыі.*

8. Вылучэнне кандыдатаў у прэзідэнты (арт. 61 ВК) (пачынаецца за 80 дзён і сканчваецца за 50 дзён да выбараў) — *з 29 снежня 2005 г. па 27 студзеня 2006 г.* Паводле дзейнага заканадаўства, для рэгістрацыі кандыдату ў прэзідэнты трэба сабраць 100 тыс. подпісаў выбарцаў (арт. 61 ВК). Такая практыка вядома некаторым краінам Еўропы. Напрыклад, у Польшчы кандыдат у прэзідэнты таксама павінен сабраць 100 тыс. подпісаў выбарцаў, у Балгарыі кандыдату патрэбны 15 тыс. подпісаў, а ў Францыі кандыдат у прэзідэнты збірае 500 подпісаў, але не выбарцаў, а асоб, што валодаюць пэўным выбарчым мандатам (напрыклад, чальца Парламенту ці Рады Парыжа). Трэба зазначыць і тое, што, згодна з Канстытуцыяй і Законам “Аб выбарах Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь”³ 1994 г., кандыдат у прэзідэнты мог вылучацца не толькі шляхам збору 100 тыс. подпісаў грамадзян, але і не менш чым 70 дэпутатамаі Вярхоўнай Рады (арт. 5 гэтага Закону).

Для кандыдата ў прэзідэнты Беларусі збор подпісаў — складаны этап, бо ён павінен гэта зрабіць у даволі кароткі тэрмін — менш чым за месяц, прычым агітацыя на гэтым этапе забаронена. Зразумела, што гэтыя праўныя меры прадугледжаны для таго, каб кандыдатам стаў грамадзянін, які ўжо мае пэўную вагу на палітычнай арэне і выбарцы яго ведаюць даволі добра. Але забарона агітацыі на этапе збору подпісаў робіць даволі складаным шлях новай палітычнай асобы, а таксама ставіць выбарцаў у сітуацыю, калі яны былі б і не супраць падтрымаць кандыдата, даведаўшыся аб яго праграмных пазіцыях, але заканадаўства забараняе выбарцам гэта.

9. Здача падпісных лістоў у раённыя, гарадскія, раённыя ў гарадах камісіі (не пазней чым за 50 дзён да выбараў) — *не пазней 27 студзеня 2006 г.* На гэтым этапе праводзіцца праверка дакладнасці подпісаў выбарцаў. Калі больш за 15% правяраных подпісаў прызнаецца несапраўднымі, то на наступным этапе ЦВК адмаўляе кандыдату ў рэгістрыцыі.

10. Пакладанне ў Цэнтральную камісію дакументаў, неабходных для рэгістрацыі кандыдата ў прэзідэнты — *з 28 студзеня па 11 лютага 2006 г.* Для прыняцця рашэння аб рэгістрацыі кандыдата ў прэзідэнты ў ЦВК пакладаюцца дакументы, прадугледжаныя ч. 4 арт. 68 ВК, а менавіта: пратаколы абласных і Мінскай гарадской камісіі па выбарах, якія пацвярджаюць наяўнасць не меней 100 тыс. подпісаў грамадзян за вылучэнне кандыдата, заява кандыдата аб згодзе балагавацца, біяграфічныя звесткі кандыдата і дэкларацыя аб даходах і маёмасці згодна з формай, зацверджанай Радай Міністраў.

3 Афіцыйны сайт ЦВК <http://www.rec.gov.by/>

EC, Art. 5 of the law "On Presidency"⁴) defines that to be eligible for the presidency an individual must be a citizen of the Republic of Belarus, not younger than 35 years old, possessing the right to vote and permanently residing in Belarus for at least 10 years before the Election Day.

The Constitutional Court stated its position⁵ regarding the definition "citizen of the Republic of Belarus permanently residing in the Republic of Belarus" which is used in Art. 80 of the Constitution. The Constitutional Court pointed out that when defining the place of permanent residence it is necessary to take into consideration not only the place of the person's factual location at a certain period of time (in Belarus or abroad) but also his/her intention to regard the place as his/her permanent residence. The essence of this definition is clarified by the aim of going abroad: whether the departure is temporary or the person emigrates for permanent residence. As a temporary leave can be regarded the following: going abroad on business, holiday, for study, medical treatment or other good reasons that can testify to the temporality of being abroad and to the preservation of permanent residence in Belarus.

12. Registration of the authorized representatives of the candidate for the presidency (Art.76 EC) — *after the registration of the candidate until the Election Day*. The candidate has the right to register up to 30 authorized representatives⁶.

13. Electioneering (Art.45-47 EC) — *after the registration of the candidate until the penult day to the election*. The Central Election Committee has established the Supervisory Board for the period of presidential election 2006. The Board supervises media for the observance of the norms of the Electoral Code, and the law "On Press and other Mass Media" during their coverage of the preparation and holding of the presidential election and in case of need submits its proposition to the Central Election Committee. Furthermore the Board has to ensure equal possibilities of the candidates concerning the access to the media and the conditions of electioneering. The Board is to settle the disputes concerning the use of the media during the election campaign.

14. Composition of the electoral register (Art.19 EC) — *until 3 March 2006*. The right to vote is possessed by the citizens of Belarus who reached 18 years of age with the exception of persons acknowledged by the court legally incapable and those who are contained in the institutions of confinement. To the number of people who are debared from voting belong also persons under arrest.

15. Voting (Art.50-54 EC), including pre-term voting which begins no later than 5 days before the Election Day — *19 March 2006 (prolonged/pre-term voting begins 14 March 2006)*.

By general rule voting takes place at the polling station on the Election Day from 8 am to 8 pm. Only voters, members of the divisional election committee, national and international observers, authorized representatives of the candidates and other persons allowed by the Central Election Committee (Art.13 EC).

With a view to ensure secrecy of the ballot the law provides that polling stations should be equipped with polling booths or rooms for secret ballot. Art.9 EC gives the oblique definition of "secret ballot": "control of the voters' declaration of will is prohibited". This is a ban for everybody but for the voter himself/herself this is just a proposition of law and therefore s/he may will to refuse the proposition, permitting, so to say, control of his/her declaration of will. Therefore, if a voter enters the polling booth together with his/her relative or friend or votes not entering the booth s/he does not commit an infraction.

As for the language of the ballot-paper, Art.72 EC requires that ballot-papers should be printed in Belarusian or Russian languages. At that, the law "On Election of President of the Republic of Belarus" of 1994 required that ballot-papers should be written only in Belarusian language (Art.29 of the law)⁷.

16. Counting of votes (Art.55 EC) (on the Election Day after 8 pm) — *until 29 March 2006*. Elections are considered not valid if more than 50% of the electorate have voted. The president is recognized elected if he is supported by more than 50% of those who voted.

The Central Election Committee on 27 December 2005 passed a regulation about the order of preserving documents from the presidential election 2006. In accordance with the regulation subscription lists and ballot-papers are preserved by executive committees (administrations) of the lower level in the course of 6 months after the Election Day and then they are discarded.

17. Determining and publishing the electoral results (Art. 82 of the Constitution, Art. 79 EC). *Not later than after 10 days since the end of voting procedure* CEC determines the results of elections,

4 Арт. 13 Пастановы Цэнтральнай камісіі па выбарах і правядзенню рэспубліканскіх рэферэндумаў ад 27.12.2005 № 48. <http://www.rec.gov.by>.

5 арт. 13 Пастановы Цэнтральнай камісіі па выбарах і правядзенню рэспубліканскіх рэферэндумаў ад 27.12.2005 № 48. <http://www.rec.gov.by>.

6 Беларусь: сцэнары рэформаў. Рэд. Р. Вайніер і інш. Фонд імя С. Батуры. Варшава, 2004.

7 Арт. 13 Пастановы Цэнтральнай камісіі па выбарах і правядзенню рэспубліканскіх рэферэндумаў ад 27.12.2005 № 48. <http://www.rec.gov.by>.

11. Рэгістрацыя кандыдата ў прэзідэнты (пачынаецца за 35 дзён і сканчваецца за 25 дзён да выбараў) — з 12 па 21 лютага 2006 г. Закон (арт. 80 Канстытуцыі, ч. 1 арт. 57 Выбарчага кодэксу, арт. 5 закону “Аб прэзідэнце”⁴) усталёўвае, што прэзідэнтам можа быць выбраны грамадзянін Рэспублікі Беларусь паводле нараджэння, не маладзейшы ад 35 год, які валодае выбарчым правам і стала пражывае ў Беларусі не менш дзесяці год непасрэдна перад выбарамі.

Канстытуцыйны Суд выказаў сваю пазіцыю⁵ адносна вызначэння панятку “грамадзянін Рэспублікі Беларусь, які стала пражывае на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь”, што выкарыстоўвае арт. 80 Канстытуцыі. Суд зазначыў, што пры вызначэнні месца сталага пражывання трэба ўлічваць не толькі месца *фактычнага знаходжання* асобы ў той ці іншы перыяд часу (у Беларусі ці за яе межамі), але і яго *намеру* мець гэта месца ў якасці свайго сталага пражывання. Сутнасць гэтага панятку вызначаецца мэтай выезду за межы Беларусі: ці ёсць гэты выезд часовым, ці гэта выезд на сталае месца жыхарства ў іншую краіну. У якасці часовага выезду можа разглядацца выезд у службовую камандзіроўку, на вучобу, адпачынак, для лячэння ці па іншых уважлівых прычынах, што сведчаць аб часовасці знаходжання за межамі Беларусі і захаванні Беларусі ў якасці месца сталага пражывання.

12. Рэгістрацыя давераных асобаў кандыдата ў прэзідэнты (арт. 76 ВК) — пасля рэгістрацыі кандыдата і да дня выбараў. Кандыдат мае права зарэгістраваць да 30 давераных асобаў.

13. Правядзенне перадвыбарнай агітацыі (арт. 45—47 ВК) — пасля рэгістрацыі кандыдата, сканчваецца за дзень да галасавання. ЦВК стварыла Назіральную Раду на перыяд выбараў Прэзідэнта ў 2006 г. Рада назірае за выкананнем сродкамі масавай інфармацыі пры асвятленні пытанняў падрыхтоўкі і правядзення выбараў нормаў Выбарчага кодэксу, Закону “Аб друку і іншых сродках масавай інфармацыі” і пры неабходнасці ўносіць прапановы на разгляд ЦВК. Акрамя таго Рада павінна забяспечваць роўныя магчымасці для перадвыбарных выступаў кандыдатаў на тэлебачанні, па радыё, у друку і правядзенні агітацыі, а таксама разглядаць спрэчкі, што ўзнікаюць падчас выкарыстання сродкаў масавай інфармацыі ў часе падрыхтоўкі і правядзення выбараў⁶.

14. Складанне спісаў выбарцаў (арт. 19 ВК) — да 3 сакавіка 2006 г.

У выбарах удзельнічаюць грамадзяне Беларусі, якія дасягнулі 18 год. У выбарах не ўдзельнічаюць грамадзяне, прызнаныя судом недзеяздольнымі, асобы, якія ўтрымліваюцца па выраку суда ў месцах пазбаўлення волі. Акрамя таго, у галасаванні не прымаюць удзелу асобы, да якіх у парадку, устаноўленым крымінальна-працэсуальным заканадаўствам, выбрана мера стрымання — утрыманне пад вартай.

15. Галасаванне (арт. 50—54 ВК), у тым ліку датэрміновае галасаванне, якое пачынаецца не раней чым за 5 дзён да дня выбараў, — 19 сакавіка 2006 г. (датэрміновае галасаванне пачынаецца 14 сакавіка 2006 г.).

Паводле агульнага правіла, галасаванне адбываецца ў дзень галасавання на выбарчым участку з 8.00 да 20.00. На ўчастку маюць права прысутнічаць толькі выбарцы, сябры выбарчай участковай камісіі, наглядальнікі, у тым ліку міжнародныя, давераныя асобы кандыдатаў і іншыя асобы — у парадку, прадугледжаным ЦВК (арт. 13 ВК).

У мэтах забеспячэння таемнасці галасавання законам прадугледжана абсталяванне выбарчых участкаў кабінамі ці пакоямі для таёмнага галасавання. Ускоснае азначэнне панятку “таёмнае галасаванне” дае арт. 9 ВК: “кантроль за волевыяўленнем выбарцаў у ходзе галасавання забараняецца”. Такім чынам, гэта норма-забарона, якая адносіцца да другіх асобаў, але для самога выбарца гэта норма-права, і па сваім жаданні ён можа адмовіцца ад гэтага права, дазволіўшы, так бы мовіць, кантроль за сваім волевыяўленнем. Таму не будзе парушэннем, калі выбаршчык заходзіць у кабінку для галасавання са сваім сваяком ці сябрам ці галасуе, не заходзячы туды.

Што да мовы бюлетэня, то артыкул 72 ВК патрабуе, каб бюлетэнь друкаваўся на беларускай ці расейскай мове. Між тым, Закон “Аб выбарах Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь” ад 1994 г. патрабаваў, каб бюлетэнь друкаваўся толькі на беларускай мове (арт. 29 гэтага Закону).

15. Падлік галасоў (арт. 55 ВК) (у дзень галасавання пасля 20.00) — да 29 сакавіка 2006 г. Лічыцца, што выбары адбыліся, калі ў галасаванні ўзялі ўдзел больш паловы грамадзян, што

4 Ад 21.02.1995 № 3602-XII (апошняя рэдакцыя 9.07.1999 г.).

5 Рашэнне Канстытуцыйнага суда ад 15.06.2001 г. № Р-120/2001 “Аб праўнай пазіцыі Канстытуцыйнага суда адносна выкарыстання артыкулам 80 Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь панятку “грамадзянін Рэспублікі Беларусь, які стала пражывае ў Рэспубліцы Беларусь”.

6 Арт. 13 Пастановы Цэнтральнай камісіі па выбарах і правядзенні рэспубліканскіх рэферэндумаў ад 27.12.2005 № 48. <http://www.rec.gov.by>.

of which a special protocol is signed. Election is considered to be valid if more than a half of those included on the lists of electors took part in voting. A person is considered to be elected the President if more than a half of those taking part in elections voted for him/her.

Apart from obligatory stages, the electoral process may have optional stages..

18. Appealing electoral results (part. 6 Art. 79 EC): the right may be exercised for 10 days after CEC signs the protocol on the results of elections by a candidate via lodging an appeal to the Supreme Court, which pronounces a final judgement.

19. Recurrent counting of votes (Art. 79 EC). There is no direct indication to the term, but it may be calculated that the recurrent counting of votes is to be terminated within 10 days after the end of voting procedure, for within this term CEC is to determine the results of elections.

20. The second round of elections (Art.80 EC) (in the course of 2 weeks after the official returns of the first round of elections). The second round of elections is considered legitimate if more than 50% of the electorate have voted. The candidate who wins the simple majority of the votes is recognized elected. The second round of elections took place at the presidential elections 1994.

21. Re-election (Art.81 EC) — in the course of 3 months after the first election.

The electoral process in the Republic of Belarus is primarily the outcome of the lawmaking of state bodies. The authorities derive their legitimacy from free and democratic elections, for only such elections guarantee the free expression of people's will. Conducting the elections not contested by any party involved within the country and acknowledged by the international community is the element of democratic development of a country and a necessary condition of its entering the Council of Europe⁸.

⁸ Беларусь: сценары рэформаў. Рэд. Р. Вайніер і інш. Фонд імя С. Батуры. Варшава, 2004.

ўключаны ў спісы для галасавання. Прэзідэнт лічыцца абраным, калі за яго прагаласавала больш за палову грамадзян, што прынялі ўдзел у галасаванні.

ЦВК 27 снежня 2005 г. зацвердзіла Пастанову аб парадку захоўвання дакументаў па выбарах Прэзідэнта Беларусі ў 2006 г. Згодна з ім, падпісныя лісты для збору подпісаў у падтрымку асоб, што прапануюцца для вылучэння кандыдатамі ў прэзідэнты, а таксама бюлетэні захоўваюцца выканаўчымі камітэтамі (адміністрацыямі) базавага ўзроўню на працягу шасці месяцаў пасля дня галасавання, а потым знішчаюцца⁷.

16. Вызначэнне і апублікаванне вынікаў выбараў (арт. 82 Канстытуцыі, арт. 79 ВК). Не пазней чым праз 10 сутак пасля заканчэння галасавання ЦВК вызначае на сваім паседжанні вынікі выбараў, пра што падпісваецца пратакол. Лічыцца, што выбары адбыліся, калі ў галасаванні прынялі ўдзел больш паловы грамадзян, уключаных у спіс выбарцаў. Прэзідэнт лічыцца абраным, калі за яго прагаласавала больш за палову грамадзян, што ўзялі ўдзел у галасаванні.

Акрамя абавязковых этапаў, выбарчы працэс можа мець і *факультатыўныя этапы*. Імі ёсць:

17. Абскарджанне вынікаў (ч. 6 арт. 79 ВК): гэтае права належыць на працягу 10 дзён пасля падпісання ЦВК пратаколу пра вынікі выбараў кандыдатам у прэзідэнты шляхам падачы скаргі ў Вышэйшы суд, рашэнне якога ёсць канчатковае.

18. Паўторны падлік галасоў (арт. 79 ВК). Заканадаўства не мае прамога ўказання на тэрмін, але можна падлічыць, што паўторны падлік галасоў павінен скончыцца не пазней чым праз 10 сутак пасля заканчэння галасавання, бо ў гэты тэрмін Цэнтральная камісія павінна ўстанавіць вынікі выбараў.

19. Другі тур галасавання (арт. 80 ВК) (на працягу 2 тыдняў пасля ўстанаўлення вынікаў выбараў). Выбары ў другім туры адбыліся, калі ў галасаванні прынялі ўдзел больш за палову грамадзян, што ўключаны ў спіс выбарцаў. Абраным лічыцца той кандыдат, які атрымаў у другім туры галасавання больш паловы галасоў выбарцаў, што прынялі ўдзел у галасаванні. Другі тур галасавання меў месца на прэзідэнцкіх выбарах у 1994 годзе.

20. Паўторныя выбары (арт. 81 ВК) — на працягу 3 месяцаў пасля асноўных выбараў.

Выбарчы працэс у Беларусі з праўнага гледзішча ёсць у першую чаргу вынікам праватворчасці дзяржаўных устаноў. Легітымнасць улады забяспечваюць свабодныя і дэмакратычныя выбары, паколькі толькі праз такія выбары выяўляецца воля народу. Правядзенне выбараў, вынікі якіх не аспрэчваюцца ні адным зацікаўленым бокам унутры краіны і прызнаныя міжнароднай супольнасцю, ёсць складнікам дэмакратычнага развіцця краіны і неабходнай умовай уступлення Беларусі ў Раду Еўропы⁸.

7 Арт. 13 Пастановы Цэнтральнай камісіі па выбарах і правядзенні рэспубліканскіх рэферэндумаў ад 27.12.2005 № 48. <http://www.rec.gov.by>.

8 Беларусь: сцэнары рэформаў / Вайніер Р. і інш. Фонд імя С. Батуры. Варшава, 2004.